РЭАНІМОВА

суполкі імя Максіма Багдановіча №5

паміж сэрцаў беларусь адна

Аб пагадненьні 1939 года паміж гітлераўскай Нямеччынай і сталінскім Савецкім Саюзам у апошнія часы і, зразумела, у гэтым годзе пісалася і гаварылася шмат. Пакт Рыбентропа — Молатава разглядалі гісторыкі, палітыкі і нават урадавая камісія.

А як да гэтага ставіцца з пункту гледжаньня простых людзей, з пункту гледжаньня народаў, лёс якіх залежаў ад таго, як дамовіліся палітычныя дзеячы суседніх магутных дзяржаў? Калі адносіны да савецка-нямецкіх пагадненьняў 1939 года літоўцаў, латышоў і эстонцаў зразумелыя, дык для беларусаў тут усё больш складана. На маю думку, нам нельга разглядаць гэтае пагадненьне асобна ад іншых падобных "пактаў", пачынаючы ад 18 стагодзьдзя нас дзялілі, далучалі, адлучалі, і кожны раз сьцьвярджалі нам, што гэта беларусам прыносіць вялікую карысьць, але нас саміх ніколі не пыталі, ці хочам мы той карысьці, ці ня хочам.

Дамовіўшыся паміж сабой, Сталін і Гітлер сваім пагадненьнем скасавалі другое пагадненьне — Рыжскае, па якім адбыўся ганебны падзел нашай бацькаўшчыны. У Рызе тады тварыліся дзіўныя справы. Нам заўсёды казалі, што БССР — гэта суверэнная дзяржава, але на перамовінах не было дэлегацыі ураду БССР: якія б там ні былі прычыны, але лёс Беларусі вырашалі бяз яе. Як пішуць у падручніках гісторыі "интересы БССР защищала делегация РСФСР". Добрая ж атрымалася абарона! Калі Беларусь лічылася толькі ўскраінай Расіі, тады ўсё зразумела — частку ўскраіны можна і аддаць. (Дарэчы, польскія гісторыкі сьцьвярджаюць і сёньня, што Польшчы аддавалі і Менск, але Пілсудскі не захацеў яго браць), але калі гэта дзяржава, то яна павінна была б змагацца за сваё існаваньне. Толькі ў казках каралі аддавалі палову каралеўства, у жыцьці такога не бывае. Па сутнасьці тое, што адбылося ў Рызе, вельмі нагадвае радкі зь верша Янкі Купалы:

Спрачаліся доўга,
як край наш раскрасьці,
дый сьпеліся ўрэшце:
парваць на дзьве часьці.

Адна часьць Варшаве
лізаць ногі будзе,
Маскве хай другая
нясе свае грудзі.

Забыліся толькі
хаўрусьнікі ночы
спытаць беларуса,
чым сам ён быць хоча...

Супраць падзелу Беларусі выступілі толькі тыя, каго Коўкель ды Станкевіч называюць зараз "злейшими врагами белорусского народа".

Беларускія патрыёты пачалі рыхтаваць паўстаньне, кіраўніцтва якім узяла на сябе Беларуская партыя сацыялістаў-рэвалюцыянераў. Ствараліся партызанскія атрады, у якія аб"ядноўваліся дзесяткі тысяч чалавек. Да гэтага часу старэйшыя людзі на Гарадзеншчыне і Беласточчыне ўспамінаюць камандзера партызанскіх атрадаў Гарадзеншчыны Генрыха Скамароха, які наводзіў жах на польскіх акупантаў.

Партызаны выдавалі "месячную беспартыйную часапіс змагароў за Бацькаўшчыну "Беларускі партызан". У партызанаў была свая песьня.

Паўстаньне рыхтавалася і ва ўсходняй Беларусі, чаго да гэтага часу ня могуць "дараваць сучасныя гісторыкі". Але цяжка ўявіць, што магло быць інакш.

Усходнія часткі Беларусі былі ў складзе РСФСР, а ў кіраўніцтве БССР прымалі ўдзел людзі, якія нават не лічылі беларусаў за нацыю, як некалі заявіў сакратар ЦК КП(б)Б Кнорын. У заходняй Беларусі ў партызанскім руху разам зь іншымі партыямі ўдзельнічалі беларускія камуністы. І калі б ва ўсходняй не лавілі эсэраў, а згадзіліся дамовіцца зь імі і дапамаглі б паўстаньню хаця б зброяй, то можа ня было б такога ганебнага падзелу краіны. Але чамусьці суверэнная БССР ня выступіла супраць таго, што яе падзялілі суверэнныя РСФСР і II Рэч Паспалітая.

Партызанская барацьба вялася некалькі гадоў, але польская дэфензіва арыштавала кіраўнікоў паўстаньня і не дапусьціла шырокага выступленьня. Партызанскія атрады, што дзейнічалі паасобку, без падтрымкі, дрэнна ўзброеныя, не маглі перамагчы рэгулярнага войска.

З часам палітычная сытуацыя ў Польшчы зьмянілася. Улады хацелі выкарыстаць беларусаў у справе "Сярэдняе Літвы", а таму, што большасьць насельніцтва Віленшчыны складалася зь беларусаў-каталікоў. Было дазволена адчыняць беларускія школы ды гімназіі, узьнікалі легальныя беларускія арганізацыі. Да пачатку 30-х гадоў Польшча была яшчэ дэмакратычнай краінай, прадстаўнікі ад беларускага народу ўдзельнічалі ў працы Сойму II Рэчы Паспалітай, быў створаны Беларускі пасольскі клюб. Але польскі ўрад не адмаўляўся ад палітыкі паланізацыі, і змаганьне патрыётаў не прыпынялася, толькі зьмяняліся яго формы.

У 1924 годзе ў БССР пачалася "беларусізацыя". Да Беларусі вярнулі Віцебшчыну і Гомельшчыну. Беларуская мова заняла належнае ёй месца ў дзяржаве. Гэта вельмі павысіла аўтарытэт БССР. Беларусы ва ўсім сьвеце віталі такія перамены. Тут можна прывесьці радкі з працы ?. Іванова "Нацыянальная палітыка ў БССР і беларускае зьменавеха́ўства 20-х гадоў" аб тым, што "беларусізацыя" "растапіла насьцярожанасьць і нават варожасьць часткі нацыянальнай інтэлігенцыі. Прадстаўнікі палітычнай апазіцыі ператвараюцца ў "спадарожнікаў", а былыя "спадарожнікі" ў актыўных прыхільнікаў савецкай улады". Нават самараспусьціўся ўрад БНР, ягоныя кіраўнікі павэрылі ў "беларусізацыю" і імкнуліся дапамагчы БССР.

Урад БССР запрашаў на працу з-за мяжы беларускую інтэлігенцыю, але ні тыя, хто ехаў, ні тыя, хто запрашаў,

ня ведалі, што на ўсіх іх НКВД ужо вылівае кулі.

Рэакцыя пачалася прыкладна ў адзін час і ва ўсходняй і ў заходняй Беларусі. У Польшчы арыштоўваліся беларускія дзеячы, закрываліся школы і гімназіі, галоўнай палітыкай на "Крэсах" стала паланізацыя. Адгалоскамі тых часоў і зараз зьяўляецца тое, што беларусаў-католікаў імкнуцца зрабіць палякамі.

А на ўсходзе ўжо ліліся рэкі крыві. У нас, у заходняй частцы Беларусі, людзі былі ўпэўнены, што ў БССР —усё цудоўна, беларусы там гаспадары на сваёй зямлі, няма ніякага прыгнёту. Лічылася падманам і правакацыяй польскае ўлады, калі нехта казаў аб тым, што там адбываецца на самай справе. Моладзь імкнулася вучыцца, і шмат хто пераходзіў мяжу, а ў СССР іх або адразу адпраўлялі ў якія-небудзь бліжэйшыя курапаты, а ў лепшым выпадку -- у Сібір.

Нашы людзі тады ніяк не маглі зразумець, чаму палі - цыя амаль прымушала няўгодных ёй бегчы за мяжу. Толькі пасьля стала ясна: у Польшчы існавалі законы, чалавека нельга было зьнішчыць проста так. Паліцэйскія ведалі, што адбываецца ў СССР з тымі,хто спрабаваў там ратавацца.

У 1939 годзе зноў бяз беларусаў вырашаўся лёс беларусаў. Савецкія войскі занялі заходнюю Беларусь. Людзі сустракалі іх кветкамі, на вёсках нават ставілі брамы з кветак перад танкамі. Але сьвяточны настрой хутка пачаў зьнікаць.

Як успамінаюць людзі, першыя расчараваньні пачаліся, калі яны сустрэліся з савецкімі людзьмі, убачылі жанчын у кірзавых ботах і ватніках. У Гародні ў тыя часы ў крамах былі матэр"ялы асобна на сукенкі, асобна на фіранкі і асобна на коўдры. Нейкае зьдзіўленьне выклікалі жонкі савецкіх афіцэраў, якія ў хуткім часе пачалі шпацыраваць па вуліцах у сукенках з матэр"ялу на фіранкі ці на коўдры. Рачей як непаразуменьне, потым як чорны гумар успаміналі такі выпадак. Да вайны ў Гародні жыў псіхічна хворы, яго ўсе называлі "дурны Янка".Ён хадзіў апрануты ў лахманы, босы ды брудны. Вось яго ўбачыла на вуліцы дачка савецкага афіцэра і закрычала:"Папа, а тут тоже колхозники есть!"

У прыгранічным горадзе Клецку адбываліся кірмашы. Туды пачалі прабірацца людзі з усходу. Ім гэта было забаронена, мяжа яшчэ была закрыта для простых людзей. Выгляд іх быў жахлівы: дрэнна апранутыя, у лапцях, галодныя... На кірмашы яны намагаліся набраць як мага больш харчаваньня і адзеньня. Не такімі ўяўляліся грамадзяне найшчасьлівейшай краіны сьвету.

Потым"усходнікаў" лавілі нквдоўцы, забіралі ўсё, імі набытае, заганялі ў калону і пад канвоем, як жывёлу, гналі зноў за мяжу. Нашы людзі не разумелі, як гэта пры ўладзе народу так можна абыходзіцца з народам. Але самым жахлівым было тое, што адразу пасьля далучэння пачаўся тэрор, усе "заходнікі" сталі лічыцца "кулакамі" ды "буржуямі". Беларускую інтэлігенцыю вынішчалі ў першую чаргу,як гэта раней было зроблена ў БССР.

Арыштоўваліся былыя члены ТБШ КПЗБ,БСРГ.На зьмену наіўным чаканьням прыйшоў страх: каго забяруць у гэтую ноч. Кар"еру пачалі рабіць тыя, хто пры Польшчы быў большым палякам, чым самі палякі, а цяпер пачаў пераўтварацца ў большага рускага, чым самі рускія. Беларусы так і засталіся "нацыяналістамі".

Яшчэ трэба нагадаць такое. Ужо пасьля вайны маладой сацыялістычнай Польшчы вельмі спатрэбілася Белавежская пушча. Сталін не пашкадаваў, разам з пушчай аддаў беларускае насельніцтва, якое жыло на Беласточчыне. У Польшчы ў той час ішла амаль грамадзянская вайна. Ахвярамі часта рабіліся амаль безабаронныя беларускія вёскі. Беларусам нельга забываць лёс вёскі Залешаны, на якую напалі атрады Арміі Краёвай пад кіраўніцтвам Бурага - Лупашкі. Вёску спалілі, а людзей загналі ў адно мейсца і падпалілі. Тады згарэла 18 чалавек. Забівалі беларусаў, якія удзельнічалі ў беларускім руху да вайны. Людзі абараняліся самі, не спадзеючыся на ўладу.Так атрымаўшы зброю, вяскоўцы з Радзівілоўкі не падпусьцілі да ся бе ніякіх бандаў.

Зараз у Польшчы ідзе рэабілітацыя АК,гэта трэба толькі вітаць. Гераічная барацьба за волю радзімы выклікае павагу. Але і палякі павінны не забываць, што побач з героямі дзейнічалі бандыты, горшыя за фашыстаў ды нквдоўцаў. Бо напэўна жыхары з Залешан не перашкаджалі свабодзе Польшчы.

У 1939 г. сьцьвярджалі,што Савецкі Саюз узяў пад абарону беларускае насельніцтва, пасьля вайны, атрымоўваецца, зноў частку аддаў, але абарона была горшая. чым напад, калі вядома, што ў час вайны загінула болей 2 мільёнаў чалавекаў на Беларусі, то колькі ж загінула ў часы ўладаньня Сталіна,- цяжка і падлічыць.

І невядома, ці быў бы Лёнік Тарасэвіч славутым мастаком,а Сакрат Яновіч пісьменьнікам, калі б яны жылі ў СССР...

Дзе ж выйсце з сытуацыі, калі наш лёс вырашаецца бяз нас? Нядаўна праз мяжу да нас патрапіла прадвыбарчая ўлётка Сакрата Яновіча. На бел-чырвона-белым фоне заклік:"Беларусы!Пра нашы справы будзем гаварыць самі!"

З.Кісель

песьня

Гэй, уперад, Партызаны,
шчыльнымі радамі!
Дружна ў ногу на змаганьне
з польскімі панамі!

Серп і касу мы абернем
на заўзятых ляхаў:
Бельведэр іх перавернем,
скінем "ожэл-бляху"!

Пан Пілсудскі чэша вуха,
корчыцца ад страху:
мы падпусьцім яму "муху"
з усяго размаху!

Рэфэрэнтаў трасца душыць,
і "кінаркі" плешчуць:
партызан брывёй паруншць --
ляхі ўсе шалеюць...

Гэць за Буг, паны-магнаты!
Гэць за Нараў, чэрці!
Выносі свае "пясьняты"—
уцякай ад сьмерці!...

Сьмела ўперад, Партызаны,
дружнай грамадою!
Мы адплацім за ўсе раны
польскаю крывёю!!!

Пасьля кожнай страфы прыпеў:
Раз-два, раз-два, уперад,
Партызаны!

БЕЛАРУСКІ ПАРТЫЗАН №1,
жнівень,1922

зьмяя

Зьмяя ў варшаўскім жупане
залезла ў край наш беларускі...
А гэта стала па вайне,
калі уцёк сам кайзер прускі.

Упаўзла і кажа да народу:
"Глядзеце — іншая стала я!
Вам прынясла спакой, свабоду—
сьвяткуй ўся ваша сям"я!

Народ прыстаў да слоў зьмяіных,
стаў лашчыць гада дабрадзей:
павесіў сьпевам салаўіным --
і апынуўся без надзей...

Зьмяя зьмяёю засталася:
кусае ўсіх,хто пападзе...
Скуль дабрата ў зьмяі знайшлася
таго ня чуць ліча нідзе!

Народ, хоць позна, агледзеўся:
схапіў ён шлягу і абух,
належна потым размахнуўся
і па зьмяе бабух—бабух!

Трэ асьвятліць расказ нам гэты:
каб ліха не чапала нас,
паставім мы назаўжды мэту —
ня верыць зьмеям ні на час!...

•••

Дзядоў магілы клічуць нас
на бой з чужынцамі ліхімі...
Нам трэба помніць кожын час,
што тут свае мы між сваімі!
Бацькоў нядоля кліча нас -
не застанемся ж мы глухімі...
Бо трэба помніць кожын час,
што тут свае мы між сваімі!
Нас зазывае ў гэты час
айчына ранамі сваімі...
Дамо ж прысягу ўсе зараз:
"На бой з чужынцамі ліхімі!"

БЕЛАРУСКІ ПАРТЫЗАН №4-5
лістапад-сьнежань,1922

Адрэс Рэдакцыі і адміністрацыі:Галоўны штаб Беларускіх Партызанаў - Белавежская пушча

Віталь Губарэвіч, загубленае імя

З самай калыскі брыду родным шляхам.
Змалку дзіця шчэ, прыглядваўся я,
як пагарджалася шляхціцам ляхам
"Хамская"родная мова мая.

Як на душу узьдзявалі аковы
вернападданства панам -палякоў,
як нам казалі саромецца мовы,
што усмакталі ў сябе з малаком.

І як за тое, што веру дзядоўскую
на каталіцку зьмяніць не хацелі,
нас не пускалі ў гімназію польскую
і высьмявалі ксяндзы у касьцелі.

З працай, зь зямлёю гісторыя тая ж:
не адсушыў Бог язык тым выжыгам,
або праўдзівоў вярэў прымаеш,
а не — то з працы вылецішь мігам...

У трыццаць дзевятым у шчэпкі разьбітая
Польшча накрылася буквай пятнаццатай.
Мачыху нашу Рэч Паспалітую
айчым замяніў СССР адзінаццатай.

Сталі мы часткай. Свабодай і брацтвам;
нас накармілі па самае горла
лаянкай моцнай, распустай, лайдацтвам.
Сталі багатыя. Памяць зацёрла

Гэтыя годы зусім да астатку.
І вось на арэну гісторыі нашай
прыйшоў сорак першы. І ад пачатку
запахла ўжо порахам, дымам, "парашай".

А летам ўзьняліся на дыбы народы...
Пайшоў сын на бацьку, на брата браты...
Знаёмы дэвіз: каб дабіцца свабоды,
я заўтра падохну, а сёньня гінь ты!

На сьмерць Сталіна

Яшчэ адзін вялікі жывадзёр
упаў з падножка шыбяніцы,
як той апошні метэор
прад ўсходам яснае дзяньніцы.

Пагас ілжывай славы сьвет
ў бясконцай цемені вякоў,
апошняя крыніца бед,
нашчадак тых правадыроў,

якія волю прыкавалі
бразні партыйнай ланцугом,
якія праўду захавалі
ў матэр"ялізма тоўсты том,
якія кроўю дзедаў нашых
памалявалі белы трон
і выпілі цярпеньняў чашу...
Зноў загучаў набатны звон.

І ўсёй Расеі цар чырвоны
з сярпом і молатам ў руках
пачаў зьбіраць народаў стогны
і сеяць мукі, сьлёзы, жах.
І ён, нашчадак Чынгіс-хана,
на шлях бандыцкі гэты стаў
і воляй цёмнага тырана
народ, свабоду катаваў.

А вы, вупыры, валкадавы,
зь ім поплеч ўжо дзесяткі год
глядзелі, як ён для забавы
зьнішчаў бяз жаласьці народ.

На ўсходзе, захадзе, паўночы,
Радзіма, у жахлівым сьне
выплаківаюць свае вочы
сыны найлепшыя твае.

Яго крывавых рук ахвяры
клянуць свой лёс у чужыне.
Ён кінуў іх ў турму на нары,
павесіў нумар на сьпіне.

Як пад яго рукою лютай
цякла ракой народу кроў,
як ён чырвонаю атрутай
лепшых рэспублікі сыноў
труціў, каб праўду не сказалі
сваім абманутым братом,
каб вочы як не адвязалі,
што завязаў ён іх дзядом,
каб затушыць пажар народны,
калючым дротам ўдоўж і ўшыр
акутаў - злыдзень- край гароты
ад гор Фінляндскіх па Памір.

І працай цяжкай не пад сілу,
сьпінаючы душы парыў,
мільёны іх загнаў ў магілу,
мільёны голадам змарыў.

І вось Радзіма дачакала -
ён праваліўся ў небыцьцё.
Ды што! Яго жыцьця замала,
каб заплаціць за іх жыцьцё.

Горкім жалем аблілася сэрца
па табе,дарагая айчына.
Колькі год я цярплю ў паняверцы,
але болей трываць немагчыма.
Прад вачыма душы
распусьціўся
ціхі,ясны,шырокі шлях.
Там, дзе мэты, у неба ўзьвіўся
перамогі магутны сьцяг.
І рукамі,самкнутымі шчыльна,
мы да волі бадзёра ідзём.

І юнацкай рукою сільнай
на змаганьне народ вядзём...,
Але гэта толькі надзея,
толькі мары ўзбалелай душы.
І цьвярозы мой розум ня грае
гэтых мар у бясконцай глушы.
Ён ня бачыць нічога —
цямнача.
Як той кажа, хоц вока калі.
Зыццам сонца патухла,
як печы.
Зыццам вымерлі усе на зямлі.

Куды ж выліць мой жаль немагчымы?
Каму ж душу адкрыць набалелу?
Дзе ж вы, грудзі каханай жанчыны?
Дзе спачынак разьбітаму целу?
Хто прытуліць мяне, небараку?
Хто тугу ў маім сэрцы растворыць?
Хто мне душу ачысьціць ад шлаку?
Хто пакажа мне выйсьце у прастору?
Ці я сам? Мусіць не. Гэта праца
патрабуе жалезнай душы.
Безумоўна патрэбна змагацца.
Трэба выпіць усе барышы.
Згуртаваць сваю волю патрэбна
у адзіны магутны кулак.
Тады зможам узяць нават неба,
а не толькі там нейкі Мон -В апс.
Як усе нашы брацьця-народы —
моту ясную ў сэрцы знайсьці,
праз усе перашкоды, нягоды
цьвёрдым крокам наперад ісьці.
Хай той шлях будзе цернем усланы.
Хай мы будзем ісьці ў кайданах.
Хай праклятыя Богам тыраны
касьцьмі нашымі ўсьцелюць той шлях
А мы будзем брысьці бязупынку.
Нехта ж будзе апошнім із нас.
І апошнюю горычы шклянку
нехта вып"е ў сьвяточны той час...
Устаньце ўсе!До! Пакіньма сварыцца.
З песьняй звонкай наперад гуртом.
До як дзед, перад кожным карыцца.
До як бацька, быць белым рабом!

Ліры маёй прызыўны гук
на сэрца далятае.
Радзіма, цяжкіх тваіх мук
твой сын не адчувае.

Бо калі б ён хоць раз пачуў,
як стогнеш ты пад крыжам,
ён бы ніколі не заснуў
гэдакім сном бясстыжым.

Калі б пабачыў ён хоць раз
тых сьлёз крывавых рэкі,
што у суровы гэты час
зьдзекі катаў зьдзекі,

ён моцнаю рукой бы ўзяў
дзядоў крывіцкіх слаўны меч
і зь ім пад сьцяг Пагоні
стаў,
каб кінуцца ў апошню сеч.

Пра Віталя Губарэвіча апавёў Мікола Канаш са Жлобіна, які адбываў разам высылку ў сталінскіх лагерах у Варкуце. Інша. Віталі садзеў за нацыяналізм, забралі з 10 класа. Вось урывак зь ліста Міколы Канаша: "Фота Віталя Губарэвіча ня маю, а толькі ведаю, што ён зь Дзятлаўскага раёна зь вёскі Навагельня. Нават добра не памятаю ягонага году нараджэньня, прыблізна 24-26...У 1956 з поўначы быў накіраваны ў Калужскую вобласьць на далейшае жыцьцё. Хвароў сухотамі. Даходзілі чуткі, што скончыў фармацэўтычны факультэт у Ленінградзе і працаваў аптэкарам. На Радзіму не вярнуўся. Вершы ягоныя завучыў напамяць. Іх мы і прапануем у сьціплай нізцы.

У 1[illegible] годзе калектыў настаўнікаў Баранавіцкай школы мастацтваў папрасіў Лявона Луцкевіча прыняць пасаду дырэктара школы, неяк сабраліся там адны творцы і не было каму заняцца адміністратыўнай працай.

У школе выкладалі вядомыя музычныя дзеячы — кампазытар Спаскі загадваў музычнай часткай, сам ён паходзіў з Расеі, але да беларускай культуры адносіўся з павагай, ягоны раманс "Астры" на словы Максіма Багдановіча быў надрукаваны ў Рызе.

Працаваў у школе і вядомы тэнар з Украіны Фокін, і музыкі, якія скончылі Пецярбургскую кансерваторыю.

Настаўнікі папрасілі, каб Луцкевіч зьезьдзіў у Менск і папрасіў у кампазітараў нотных тэкстаў для працы ў школе.

Кампазітар М.Шчаглоў-Куліковіч кіраваў музычнай часткай Менскага музычнага тэатру. Быў у Менску і А.Я.Туранкоў. Першы за бутэльку гарэлкі, а другі за кусок сала аддалі свае творы пераважна квартэтную музыку, і абодва прапанавалі музыку для хору на верш Максіма Багдановіча "Пагоня". У школе усім спадабаўся твор Туранкова, таму і раавучылі гэтую песьню.

Пасьля вайны і вучні і настаўнікі Баранавіцкай школы як здраднікі Радзімы апынуліся ў сталінскіх лагерах.

Лявон Луцкевіч спаткаў Туранкова у 1946 годзе ў СібЛАГу (Сістэма лагераў Заходняй Сібіры ды Кузбасу)на Марынскай перасылцы.

-За што?— спытаў Лявон Антонавіч.

-За "Пагоню",-адказаў Туранкоў.

Туранкоў кіраваў у лагеры хорам, Луцкевіч іграў на мандаліне ў аркестры, які акампанаваў хору. У Туранкова была наладжана перапіска з домам, яму дасылалі кнігі беларускіх пісьменнікаў, Луцкевіч пазычаў іх чытаць. Адзін час разам лячыліся у лагернай бальніцы.

Луцкевічу запоўмніўся хлопец-тэнар з Гародні, які саліраваў у хоры.

З 1946 па 1949 Лявон Антонавіч ня меў магчымасьці бачыцца з Туранковым, апынуўшыся ў іншым лагеры. У 1949 яго прывезьлі у Марынск на агляд лагернай самадзейнасьці як мандаліста, там яны зноў убачыліся. Пасьля Луцкевіч паехаў у Азерлаг у Іркуцкую вобласьць.

Пасьля вызваленьня ў Менску на кватэры Рыгора Шырмы Луцкевіч спаткаўся з Туранковым і такая адбылася размова:

-Добры дзень,- павітаўся Луцкевіч.

-Здравствуйте-с,-адказаў Туранкоў.

-Вы мяне не памятаеце?

-Не помню-с.

-Мы ж з Вамі разам...

-Молодой человек, не хочу ничего помнить.

Зараз моладзь сьпявае "Пагоню" на матыў "Марсельезы",але мы ў нашай газэце зьмясьцілі ноты Туранкова. Калі ў каго іншыя ёсьць, дашліце нам!

Забастоўка ці правакацыя

У рэдакцыю нашай газэты прынесьлі ліст, які адрасаваны дырэктару Гарадзенскага ВА "Азот", старшыні прафкама і старшыні СТК. Усё ў ім як і належыць — нумары тэлетайпаў, зваротны адрас г.Талін НПА "Электратэхніка", такіх дакумантаў шмат прыходзіць ад адміністрацыі аднога прадпрыемства да адміністрацыі другога. Але калі мы яго пачыталі, на нашых галовах пачалі уставаць валасы...

Уявіце, у ім заклік падтрымаць забастоўку.

Як вам, паважаныя чытачы, уяўляецца забастоўка? Рабочыя кідаюць працу і выказваюць свае патрабаваньні адміністрацыі або уладам, адміністрацыя робіць намаганьні, каб забастоўку спыніць?

Але ж не! У Таліне забастоўкай кіруюць выконваючы абавязкі генеральнага дырэктара т. А.Хіжнякоў, старшыня прафкама т. Лысенка, старшыня СТК Б.Юранаў ды старшыня забастовачнага камітэту А.Мазнеў шкада, не паведамляецца, кім ён працуе, калі не бастуе.

Уявіце, прыходзіце вы на працу, а вам дырэктар кажа:
-Сёньня можаце не працаваць, мы бастуем.

Ну, як? Вы кінецеся ўключаць станок ці пойдзеце на мітынг? Дарэчы, можа вы памятаеце яшчэ мітынгі застойных часоў, якія арганізоўвала адміністрацыя? Ці не такія яны ў Эстоніі?

Нажаль, на старонках нашай газэты бракуе мейсца, каб прывесьці ўвесь ліст, дый нам чамусьці здаецца, што аналагічныя прыйшлі на шмат якія прадпрыемствы Беларусі. Таму мы пракаментуем толькі асноўныя радкі зь яго.

Як вядома, забастоўкі рускіх у Эстоніі палітычныя,накіраваныя супраць Закону Вярхоўнай Рады ЭССР аб выбарах у мясцовыя саветы. У лісьце напісана:"закон о выборах практически отстранил трудящихся от политической жизни". Вось аказваецца як. Няўжо забаранілі працоўным галасаваць, як такое магчыма пры сацыялізме? Ды не, аказваецца, што ўдзельнічаць працоўным у палітычным жыцці перашкаджае цэнз аседласьці. А няведаньне традыцый народа, да якога прыехаў, умоў рэспублікі, не перашкаджае!

Далей ідзе яшчэ лепш:

"Незнание эстонского языка закрывает двери не только высших учебных заведений,но и среднетехнических, что лишает нашу молодёжь получить образование". Так, гэта вельмі важкая прычына для забастоўкі, напэўна трэба арганізаваць забастоўку ў Маскве, бо які ўжо год туды не прымаюць абітурыентаў, якія на іспытах атрымалі два балы па рускай мове.

Чытаем далей:"готовятся более дискриминационные законы о республиканском гражданстве и иммиграции".Бедныя эмігранты, яны ж прыехалі ў Эстонію, каб пазьбегнуць цяжкасьцей жыцьця на Радзіме,а гэтыя гадкія эстонцы ня хочуць мець такіх жа цяжкасьцей у сябе.

Ніжэй паведамляецца:"Мы бастуем с 9.08.89 в условиях полной безгласности, наши силы не беспредельны.Наши требования игнорируются.Нам нужна ваша солидарность, моральная и материальная поддержка для продолжения борьбы".

Але ж цэлы тыдзень цэнтральны друк друкаваў паведамленьні аб забастоўцы рускіх у Эстоніі, як раней аб выкананьні пяцігадовага плану. Засядаў Прэзідыум Вярхоўнага Савета, які па сутнасьці падтрымаў патрабаваньні бастуючых. Вось бы БНФ "Адраджэньне" такую безгалоснасьць і ігнараваньне ў справе друкаваньня праграмы ў рэспубліканскім друку.

Калі выйдзе гэты нумар нашае газэты, напэўна будзе вядома, чым скончыцца справа з такімі лістамі. Але мы спадзяемся, што наш народ ня дасьць выкарыстаць сябе супраць руху дэмакратызацыі ў Прыбалтыцы.

Было ў кавярні ўтульна і прыемна,
плакаты на сьцяне вісяць ад фільмаў.
Забраны інтэр"ер старанна, кемна,
і кельнер сочыць за кліентам пільна.
"Мне каву, і бяз цукру, калі ласка...
"Нормально говорите!"— глянуў цмокам.
А нехта, не зьмяніўшы твару маску,
"Вот националист!"— працэдзіў збоку..
Плакаты на сьцяне ад фільмаў-жахаў...
Я моўчкі дапіваў астаткі кавы...
А надпіс "Слава партии" на даху
у цемры ночы зіхацеў яскрава...

Базыль

Кожнае слова прад зборам
люду —
то слова прад Богам.
Дзе пустаслоўе,
там і разброд.
Прамаўляе народны фронт.
Па ўсіх напрамках —
углыб, уброд —
Ідзе у наступ народны фронт
Ваду,паветра,зьнішчаны род
ратуе народны фронт.
Піша законы народны фронт.
Дыктуе волю народны фронт.
Нараджвае праўду народны
фронт...
Лiтуе душы народны фронт.

асобнік рыхтавалі Данута Бічэль і Зьміцер Кісель